

## Prehľad aktivít a doterajších výstupov národného projektu Šanca na návrat

### Všeobecné vymedzenie

Šanca na návrat (NP ŠNN) je národný projekt, ktorého hlavným cieľom je u osôb vo výkone trestu odňatia slobody znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce. Hlavnou projektovou aktivitou je resocializácia a aktívna podpora pri procese začlenenia občanov vo výkone trestu odňatia slobody do spoločnosti a na trh práce, ako aj zlepšenie ich prístupu k sociálnym službám. Realizácia projektu počas štyroch rokov (začiatok 11/2019) je založená na prepojení doterajšej dobrej praxe, nových postupov a spolupráce s externými subjektami pri vytváraní systému podpory odsúdených na plynulý prechod do občianskeho života.

Prijímateľom NP ŠNN je Generálne riaditeľstvo zboru. Do národného projektu je zapojených 10 z celkového počtu 18 ústavov na Slovensku, ako aj Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny prostredníctvom všetkých úradov práce, sociálnych vecí a rodiny na území Slovenska.

### Základné aktivity a výstupy NP ŠNN

#### Informačno-poradenské služby vo výstupnom oddiele

V ústavoch zapojených do NP ŠNN je realizovaný komplex vzájomne podmienených stavebno-technických opatrení, personálnych opatrení, metodických činností a vzdelávania, ktorý pozostáva z nasledujúcich výstupov:

- **vybudovanie 10 samostatných výstupných oddielov** (v každom ústave jeden) pozostávajúcich z ubytovacích jednotiek pre odsúdených pripravujúcich sa na prepustenie z výkonu trestu, viacúčelovej miestnosti určenej na vzdelávacie aktivity, iné skupinové formy práce a voľnočasové aktivity, miestnosti na realizáciu individuálnej formy práce (individuálne pohovory, individuálne sociálne poradenstvo, psychoterapia a pod.) a miestnosť pre samoobslužné činnosti - dôraz sa kladie na maximálnu možnú elimináciu následkov ústavného prostredia (prizonizácia, inštitucionalizácia, ideologizácia) a jeho prvkov s potenciálnymi dôsledkami po prepustení (napr. sensorická deprivácia a pod.),<sup>1</sup>
- **metodika prípravy a hodnotenia individuálneho akčného plánu sociálneho začlenenia (IAPZ)** - pre účely prepojenia penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti bol spracovaný nástroj, cieľom ktorého je zachovanie nadväznosti efektívnych intervencií poskytovaných vo väzenskom prostredí konkrétnej odsúdenej osobe s intervenciami poskytovanými po prepustení. Obsahuje šesť sekcií, akými sú napr. údaje o klientovi a jeho SWOT analýza vo vzťahu k rodine, komunite, bývaniu, zamestnaniu, financiám a pod., informácie o rizikách a dohľade, potreby a plán, programy, aktuálny stav a i. Predmetný nástroj v elektronickej forme podáva komplexnú informáciu o odsúdenom, jeho rizikách a potrebách. IAPSZ spracováva odborný personál výstupného oddielu každému odsúdenému do 15 dní od jeho umiestnenia do výstupného oddielu. Zároveň sa odsúdenému predkladá na podpis Súhlas dotknutej osoby so spracovaním osobných údajov. Odborný personál IAPSZ priebežne

<sup>1</sup> Bližšie informácie <https://sancanavrat.sk/realizacia/vystupny-oddiel/>

aktualizuje počas pobytu odsúdeného vo výstupnom oddiele. Pri ukončení pobytu v tomto oddiele (koniec trestu, podmienené prepustenie, vyradenie odsúdeného) sa vypracuje Vyhodnotenie plánu resocializačnej pomoci. Pri ukončení výkonu trestu sa IAPSZ zašle príslušnému sociálnemu kurátorovi v mieste bydliska odsúdeného. Prepojenie penitenciárnej a postpenitenciárnej sféry je významným medzníkom, ktorý vedie k zníženiu rizika recidívy a predpokladu začlenenia sa prepusteného do občianskeho života. Príslušný sociálny kurátor sprevádza prepusteného po prepustení a pokračuje v nastavených cieľoch počas výkonu trestu odňatia slobody resp. určuje nové ciele. Podávanie spätnej väzby odbornému personálu vo výstupných oddieloch je zabezpečené formou nástroja IAPSZ, do ktorého vkladá informácie sociálny kurátor. IAPSZ je vnímaný ako významný nástroj, ktorý poskytuje komplexnú informáciu o odsúdenom nielen počas výkonu trestu ale najmä po jeho prepustení a z pohľadu využiteľnosti pre postpenitenciárnu sféru je nadčasový, nakoľko obsahuje aj údaje dôležité pre činnosť probačných a mediačných úradníkov,

- **nástroje na diferenciaciu odsúdených a identifikáciu „rizikových“ skupín odsúdených** – cieľom triediaceho mechanizmu je umiestniť odsúdené osoby do výstupného oddielu z pohľadu ich schopností a možností sociálneho začlenenia, uplatnenia sa na trhu práce a predikcie sociálneho zlyhania (rizika opakovaného páchania trestnej činnosti), a zároveň identifikovať oblasti, ktoré budú pre konkrétnych odsúdených rizikové po prepustení (následne je možné určiť, kto aký program potrebuje a v čom ho treba podporiť - pomoc so zabezpečením bývania, zamestnania, prijatia do rodiny a pod.).

*Sumárny prehľad diagnostických nástrojov vyvíjaných v NP ŠNN*

| názov nástroja                                                             | zameranie/účel                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | pilotné overovanie | digitalizácia |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|---------------|
| <b>CRA - RU</b><br>(angl. <b>Crime Risk Assessment – Re – entry Unit</b> ) | nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti zisťuje resocializačnú prognózu, resp. riziko, že hodnotená osoba sa dopustí nového trestného činu do dvoch rokov od prepustenia z výstupného oddielu z výkonu trestu odňatia slobody                                                                                                                                                                               | áno                | áno           |
| <b>IAPSZ</b><br>(Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia)            | nástroj umožňujúci efektívne plánovanie intervencií pre odsúdených počas výkonu trestu odňatia slobody ale aj po prepustení, IAPSZ sumarizuje základné údaje o odsúdenom, rizikové faktory, jeho aktuálny stav, riziko sociálneho zlyhania, potreby a určuje intervencie, ktoré sú v procese zaobchádzania pre odsúdeného najvhodnejšie vzhľadom k úspešnej resocializácii, prepája penitenciárnu a postpenitenciárnu sféru | áno                | áno           |
| <b>RoSH</b><br>(angl. <b>Risk of Serious Harm</b> )                        | nástroj na hodnotenie rizika nebezpečnosti vážnej ujmy pre spoločnosť zisťuje nebezpečnosť hodnotenej osoby pre majoritnú spoločnosť bezprostredne po prepustení (orientuje sa najmä na osoby odsúdené za násilnú trestnú činnosť)                                                                                                                                                                                          | áno                | v procese     |
| <b>IA</b><br>(Indikačný nástroj)                                           | nástroj určený na indikáciu/zaradovanie odsúdených do príslušných špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov                                                                                                                                                                                                                                                                                     | áno                | v procese     |

## Resocializačné a výchovné vzdelávacie programy

Na základe analýzy kľúčových kriminologických faktorov a druhov kriminality boli vytvorené štandardy nasledovných špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov (ŠRaVVP), ktoré budú musieť odsúdení s identifikovanou potrebou účasti absolvovať v časovej dotácii 65 - 300 hodín s časovým obdobím realizácie tri až šesť mesiacov<sup>2</sup>:

- **Závislosti odsúdených osôb,**
- **Rizikové skupiny zo segregovaných komunit,**
- **Rodina a vzťahy odsúdených osôb,**
- **Finančná gramotnosť odsúdených osôb,**
- **Zamestnanosť odsúdených osôb,**
- **Násilie v partnerských vzťahoch,**
- **Radikalizácia a extrémizmus odsúdených osôb,**
- **Chcem sa zmeniť (ŠRaVVP pre mladistvých odsúdených),**
- **Šanca pre psie oči**

Časová dotácia a časová dĺžka realizácie programu sú diferencované podľa príslušnej témy a boli stanovené v súlade s medzinárodne akceptovanými štandardmi pre podobné typy resocializačných programov (napr. Lipsey, 2007; Petersilia, 2010 a i.). ŠRaVVP sú vytvárané tak, aby ich modifikácia prechádzala viacerými prvkami systému trestnej justície (čiže nielen väzenstvom), a aby boli v týchto prvkoch systému aj efektívne využiteľné (napr. realizácia resocializačného programu v pôsobnosti probačného a mediačného úradníka a pod.). Do pilotného overovania ŠRaVVP bolo zaradených deväť partnerských ústavov. Jednotlivé ŠRaVVP sú odsúdeným indikované na základe určenia potrieb a rizík. Z uvedeného dôvodu bol vyvinutý aj Indikačný nástroj, ktorý na základe nastavenej kalibrácie vyhodnotí skóre pre zaradenie odsúdenej osoby do príslušného ŠRaVVP podľa kľúčového kriminogénneho faktora. Počet členov skupiny v jednotlivých programoch je 6 – 15 osôb. Do lektorských pozícií boli na základe výberového konania vybratí lektori (špecialisti v danej téme), ktorí spĺňali nastavené kvalifikačné predpoklady. Časový rozsah pilotného overovania je 3 až 6 mesiacov. Realizácia pilotného overovania bola naplánovaná od marca 2020. V súvislosti s mimoriadnou situáciou v spoločnosti spojenou s pandémiou COVID – 19 a epidemiologickými opatreniami, pilotné overovanie začalo v júni 2020. Následne bolo prerušené, nakoľko v ústavoch zboru boli prijaté mimoriadne opatrenia a boli zrušené a zakázané všetky hromadné akcie pre odsúdených. S pilotným overovaním sa pokračovalo až v roku 2021.

Tabuľka č.1 – Realizácia pilotného overovania v partnerských ústavoch

| Ústav                  | ŠRaVVP                                           | Časový rozsah | Začiatok pilotného overovania | Aktuálny stav pilotného overovania |
|------------------------|--------------------------------------------------|---------------|-------------------------------|------------------------------------|
| Hrnčiarovce nad Parnou | <b>Závislosti odsúdených osôb</b>                | 6 mesiacov    | jún 2020                      | ukončený apríl/2021                |
| Leopoldov              |                                                  |               | marec 2021                    | prebieha                           |
| Nitra-Chrenová         | <b>Rizikové skupiny zo segregovaných komunit</b> | 6 mesiacov    | august 2020                   | ukončený jún/2021                  |

<sup>2</sup> Tematické orientácie jednotlivých programov vychádzajú z aktuálnych kriminologických poznatkov založených na výskumom riadenej praxi napr. paradigma prevencie rizikových faktorov (Farrington, 2000), koncept riziko – potreby- responzivita (Andrews, Bonta, 2009) a i.

|                                 |                                        |            |          |                         |
|---------------------------------|----------------------------------------|------------|----------|-------------------------|
| Košice-Šaca                     |                                        |            | jún 2021 | prebieha                |
| Banská Bystrica-Kráľová         | <b>Rodina a vzťahy odsúdených osôb</b> | 6 mesiacov | máj 2021 | prebieha                |
| Sučany                          |                                        | 4 mesiace  | máj 2021 | ukončený august/2021    |
| Oddelenie výkonu trestu Sabinov | <b>Zamestnanosť odsúdených osôb</b>    |            | jún 2021 | ukončený september/2021 |
| Želiezovce                      |                                        | 4 mesiace  | máj 2021 | ukončený september 2021 |
| Košice                          | <b>Finančná gramotnosť odsúdených</b>  |            | máj 2021 | ukončený september 2021 |

V súčasnom období sa pripravuje pilotné overovanie ŠRaVVP Násilie v partnerských vzťahoch v ústave Hrnčiarovce nad Parnou a Chcem sa zmeniť v ústave Sučany (ŠRaVVP pre mladistvých odsúdených).<sup>3</sup>

Cieľom NP ŠNN je v rámci tejto časti rovnako vytvoriť systém akreditačného konania, teda navrhnúť a overiť systém pravidiel, kritérií a kontrolných mechanizmov na hodnotenie naplnenia zadefinovaných štandardov pre budúceho poskytovateľa resocializačného alebo výchovného vzdelávacieho programu.

### Informačno-poradenské služby pre špecifické skupiny

Jazyková bariéra predstavuje nielen zásadný problém v procese zaobchádzania s osobou, ktorá neovláda slovenský jazyk, ale v súbehu s nedostatkom rodinných väzieb a kontaktu s vonkajším svetom je rizikovým faktorom pri sociálnej reintegrácii osôb prepustených z výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Viacnásobným znevýhodnením sú postihnutí aj odsúdení, ktorí nemajú elementárnu (bázovú) komunikačnú a numerickú gramotnosť (nevedia čítať, písať a počítať). V rámci tejto časti NP ŠNN sa realizujú tri skupiny opatrení:

- **modulárny kurz slovenského jazyka pre cudzincov a gramotné osoby inej ako slovenskej národnosti, ktoré neovládajú slovenský jazyk** - modulárny kurz slovenského jazyka pre odsúdených sa realizuje v štyroch na seba nezávislých moduloch (A1, A2, B1, B2) v rozsahu 150 vyučovacích hodín pre každý modul. Pilotné overovanie začalo v mesiaci september 2020 a prebieha v siedmich partnerských ústavoch;
- **modulárny kurz elementárnej komunikačnej a numerickej gramotnosti (vrátane odsúdených osôb so špeciálnymi vzdelávacími potrebami)** - modulárny kurz sa realizuje v štyroch na seba nadväzujúcich moduloch „Jazyková a slohová zložka“, „Zdokonaľovanie čítania a písania“, „Čítanie a písanie s porozumením“, „Numerická gramotnosť“. Pilotné overovanie začalo v mesiaci september 2020 a prebieha vo všetkých partnerských ústavoch (doposiaľ bolo otvorených 13 kurzov, do ktorých bolo zaradených 52 odsúdených; z uvedeného počtu bolo 5 kurzov úspešne ukončených);
- preklad dokumentov poskytujúcich základné informácie o realizácii a priebehu výkonu trestu odňatia slobody napr. do rómčiny, vietnamčiny, ukrajinčiny, maďarčiny, rumunčiny, angličtiny, nemčiny, francúzštiny, ruštiny a ďalších vybraných cudzích jazykov (podľa počtu odsúdených cudzincov).

<sup>3</sup> Bližšie informácie <https://sancanavrat.sk/realizacia/resocializacne-programy/>